

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Центральноукраїнський інститут

(назва навчального підрозділу)

Кафедра правознавства

(повна назва кафедри, циклової комісії)

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Фінансове право»
на тему: «Правові засади електронних грошей в Україні»

Студента(ки): Мащенко Я.С.

(прізвище та ініціали)

курсу: 3

групи: ІН 16-9-23 Б1П (4.0д)

напряму підготовки (спеціальності) Право

Керівник к.і.н., доцент кафедри Демешко Ю.О.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Оцінка:

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ПЛАН

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

1.1. Поняття, сутність та ознаки електронних грошей

1.2. Історія становлення та розвитку інституту електронних грошей

РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

2.1. Законодавче визначення електронних грошей та повноваження Національного банку України

2.2. Порядок емісії, використання та зберігання електронних грошей

2.3. Правовий статус учасників ринку електронних грошей: емітенти, користувачі, оператори платіжних систем

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

3.1. Проблемні аспекти правового забезпечення обігу електронних грошей в Україні

3.2. Напрями вдосконалення законодавства України щодо електронних грошей та розвитку цифрових фінансів

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Сучасний етап розвитку цифрової економіки в Україні супроводжується активною трансформацією фінансових відносин, серед яких особливе місце займають електронні гроші. Їх використання стало невід'ємною складовою платіжної інфраструктури, що забезпечує швидкість, зручність і безпеку безготівкових розрахунків. В умовах глобальної діджиталізації фінансового сектору питання правового регулювання електронних грошей набуває особливої актуальності, адже воно безпосередньо пов'язане із забезпеченням економічної стабільності, захистом прав споживачів фінансових послуг та запобіганням фінансовим правопорушенням.

Актуальність теми зумовлена тим, що стрімке зростання кількості електронних транзакцій і розвиток нових фінансових технологій потребують належного правового врегулювання, яке б відповідало як міжнародним стандартам, так і національним економічним реаліям. Недосконалість законодавчої бази та відсутність єдиних підходів до визначення правового статусу електронних грошей створюють ризики для стабільності фінансової системи та ефективного контролю з боку держави.

Метою дослідження є з'ясування правової природи електронних грошей, аналіз чинного законодавства України у цій сфері та визначення напрямів його вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- розкрити сутність і ознаки електронних грошей як фінансово-правової категорії;
- проаналізувати нормативно-правову базу, що регулює їх обіг в Україні;
- визначити суб'єктний склад учасників ринку електронних грошей

та їхні повноваження;

– дослідити проблеми правозастосування та запропонувати шляхи вдосконалення законодавства у сфері електронних платежів.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі емісії, обігу та використання електронних грошей в Україні.

Предметом дослідження є правові засади регулювання електронних грошей, включно з нормами законодавства, практикою їх застосування та міжнародним досвідом.

Практична значущість дослідження полягає в можливості використання його результатів при вдосконаленні нормативно-правових актів, які регулюють функціонування електронних платіжних систем, а також у діяльності фінансових установ та органів державної влади.

Упровадження результатів дослідження може бути здійснене через оновлення методичних рекомендацій Національного банку України, вдосконалення фінансового законодавства та формування єдиних стандартів електронних розрахунків відповідно до вимог Європейського Союзу.

Таким чином, дослідження правових засад електронних грошей має не лише теоретичне, але й значне практичне значення, адже воно сприяє підвищенню ефективності національної фінансової системи та інтеграції України у світовий цифровий фінансовий простір.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

1.1. Поняття, сутність та ознаки електронних грошей

Електронні гроші є сучасною формою грошових коштів, що функціонують у цифровому форматі та забезпечують можливість здійснення розрахунків без використання готівкових чи традиційних безготівкових форм. Відповідно до Закону України «Про платіжні послуги», електронні гроші визначаються як одиниці вартості, які зберігаються в електронному вигляді, приймаються як засіб платежу іншими особами, окрім емітента, і є зобов'язанням емітента щодо їх погашення у грошовій формі [1].

Сутність електронних грошей полягає в тому, що вони виступають електронним еквівалентом фіатних коштів, що забезпечує можливість здійснення платежів у цифровому середовищі. Вони відображають певну суму вартості, попередньо внесену користувачем, яка зберігається на електронному пристрої (наприклад, картці, телефоні, комп'ютері або сервері емітента) та використовується для оплати товарів чи послуг [2]. Таким чином, електронні гроші поєднують ознаки як грошового, так і інформаційного ресурсу, оскільки існують виключно у цифровому вигляді й обертаються за допомогою спеціальних платіжних систем.

Основна мета функціонування електронних грошей полягає у спрощенні розрахунків у сфері електронної комерції, забезпеченні швидких і безпечних платежів, а також зниженні витрат на обробку готівкових коштів. Вони є важливим інструментом розвитку безготівкової економіки та цифровізації фінансової системи держави [3].

До основних ознак електронних грошей належать:

безготівковий характер — електронні гроші існують виключно в цифровій формі й не мають матеріального носія, на відміну від банкнот чи монет [4].

наявність емітента — випуск електронних грошей здійснюється лише

спеціально уповноваженими фінансовими установами, такими як банки або небанківські платіжні установи, які мають відповідну ліцензію [1].

попереднє внесення вартості — користувач попередньо передає грошові кошти емітенту, а натомість отримує електронний еквівалент, який може використовувати для платежів [2].

прийняття іншими особами як засобу платежу — електронні гроші приймаються до оплати торговцями, інтернет-магазинами та іншими учасниками фінансового ринку, що підтверджує їх платіжну функцію [3].

зобов'язання емітента — емітент несе обов'язок обміняти електронні гроші на звичайні (готівкові або безготівкові) кошти на вимогу власника [4].

анонімність або ідентифікація користувача — залежно від системи та правового регулювання електронні гроші можуть бути іменними (ідентифікованими) або анонімними [5].

Слід зазначити, що електронні гроші не є криптовалютою, оскільки остання не має централізованого емітента і не підкріплюється зобов'язаннями щодо погашення. Електронні гроші є законним засобом платежу, що регулюється державою, тоді як криптовалюти здебільшого функціонують поза межами офіційного правового поля [5].

Таким чином, електронні гроші виступають важливим елементом сучасної платіжної інфраструктури, що сприяє розвитку фінансових технологій і цифрової економіки. Вони поєднують у собі властивості традиційних грошей і переваги інформаційних технологій, забезпечуючи зручність, швидкість і безпеку розрахунків.

1.2. Історія становлення та розвитку інституту електронних грошей

Інститут електронних грошей є відносно новим явищем у фінансовій системі, однак його становлення тісно пов'язане з еволюцією платіжних засобів та розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Перші

передумови для появи електронних грошей виникли ще у другій половині XX століття, коли розпочалося активне впровадження електронних платіжних систем і банківських карток [6].

Початковий етап розвитку електронних грошей датується 1960–1970-ми роками, коли у США та Західній Європі з'явилися перші платіжні картки, які дозволяли здійснювати безготівкові операції. Зокрема, у 1966 році в США була створена перша міжбанківська платіжна система Interbank Card Association (майбутня MasterCard), що започаткувала механізм електронного переказу коштів між банками [7]. Водночас розвиток мережевих технологій сприяв появі перших терміналів для електронної обробки транзакцій, що заклало основу майбутніх цифрових платіжних інструментів.

Другий етап розвитку інституту електронних грошей пов'язаний із 1990-ми роками, коли стрімке поширення інтернету створило умови для появи електронної комерції. У цей період виникли перші компанії, що пропонували цифрові платіжні рішення — PayPal, WebMoney, eCash тощо. Саме тоді сформувалося сучасне розуміння електронних грошей як цифрового еквівалента грошових коштів, що зберігаються на електронному носії та приймаються іншими особами як засіб платежу.

На законодавчому рівні регулювання електронних грошей почало формуватися в Європейському Союзі на початку 2000-х років. У 2000 році була прийнята Директива 2000/46/ЄС «Про започаткування, здійснення та пруденційний нагляд за діяльністю установ-емітентів електронних грошей», яка вперше закріпила правове визначення електронних грошей і визначила вимоги до емітентів [8]. Подальше вдосконалення правового регулювання відбулося із прийняттям Директиви 2009/110/ЄС, що розширила сферу діяльності небанківських платіжних установ і встановила більш гнучкі вимоги до їх ліцензування [8].

В Україні розвиток інституту електронних грошей розпочався у 2000-х роках під впливом міжнародних тенденцій. Національний банк України

вперше врегулював операції з електронними грошима у 2010 році, прийнявши Положення про електронні гроші та операції з ними [2]. Цей документ визначив правовий статус електронних грошей, вимоги до емітентів, порядок їх обігу та особливості використання у платіжних системах. Поступово в Україні з'явилися національні системи електронних грошей, такі як ГлобалМані, МонеХу, Махі, а також почали активно функціонувати міжнародні системи *Visa* та *MasterCard* [9].

Значним етапом розвитку стало прийняття у 2021 році Закону України «Про платіжні послуги», який гармонізував національне законодавство з європейськими нормами та визначив електронні гроші як самостійний вид платіжного інструменту [1]. Закон передбачив можливість їх випуску не лише банками, а й іншими фінансовими установами за умови отримання відповідної ліцензії. Це сприяло формуванню конкурентного середовища та розвитку фінтех-компаній в Україні.

Сучасний етап розвитку електронних грошей характеризується інтеграцією із системами мобільного банкінгу, появою цифрових гаманців (наприклад, *Google Pay*, *Apple Pay*), а також активним упровадженням інноваційних фінансових технологій. Тенденція до повної цифровізації розрахунків посилюється під впливом розвитку електронної комерції, дистанційного банкінгу та державної політики з розширення безготівкових платежів [10].

Отже, інститут електронних грошей пройшов тривалий шлях еволюції — від появи перших платіжних карток і локальних електронних систем до повноцінного правового регулювання у межах сучасних цифрових фінансових технологій. Сьогодні електронні гроші є невід'ємним елементом фінансової інфраструктури, що забезпечує зручність, оперативність та безпеку розрахунків у глобальному цифровому середовищі.

РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

2.1. Законодавче визначення електронних грошей та повноваження Національного банку України

Правове регулювання обігу електронних грошей в Україні базується на положеннях чинного законодавства, яке визначає поняття, правовий статус електронних грошей, порядок їх випуску, обігу та контролю за діяльністю емітентів. Основним нормативно-правовим актом, що врегульовує ці питання, є Закон України «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 року № 1591-IX [1].

Відповідно до статті 1 цього Закону, електронні гроші — це одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, приймаються як засіб платежу іншими особами, окрім емітента, і є зобов'язанням емітента щодо їх погашення у грошовій формі [1]. Таке визначення свідчить про те, що електронні гроші виступають специфічною формою грошових коштів, що функціонують у цифровому середовищі, але мають забезпечення у вигляді реальних (фіатних) грошей.

Законодавець наголошує, що електронні гроші не є самостійним видом валюти, а є лише електронним вираженням вартості, попередньо внесеної користувачем емітенту. Тобто електронні гроші не створюють нових грошових одиниць, а лише забезпечують інший, більш зручний спосіб використання вже існуючих [11].

Емітентами електронних грошей відповідно до законодавства можуть бути банки та інші установи, які отримали ліцензію Національного банку України (НБУ) на надання платіжних послуг із випуску електронних грошей [9]. Емітент зобов'язаний забезпечити можливість обміну електронних грошей на готівкові або безготівкові кошти на вимогу користувача, що підтверджує грошову природу цього інструменту.

Окрему роль у сфері електронних грошей відіграє Національний банк України, який виступає центральним органом, уповноваженим на регулювання, контроль і нагляд у цій сфері. Його повноваження закріплені як у Законі України «Про Національний банк України», так і в Законі України «Про платіжні послуги» [1; 12].

Згідно зі статтею 7 Закону України «Про Національний банк України», основними функціями НБУ є забезпечення стабільності грошової одиниці, організація та регулювання діяльності платіжних систем, а також створення умов для розвитку безготівкових розрахунків [12]. У контексті електронних грошей це означає, що Національний банк визначає порядок їх випуску, обігу, обліку та використання в Україні.

На виконання своїх повноважень НБУ прийняв Положення про електронні гроші та операції з ними, затверджене постановою Правління НБУ № 481 від 04.11.2010 [2]. Цей нормативний акт деталізує вимоги до емітентів електронних грошей, встановлює правила обігу, порядок здійснення операцій, ведення обліку, а також визначає вимоги до безпеки інформаційних систем.

Серед основних повноважень Національного банку України у сфері електронних грошей можна виділити такі:

- ліцензування діяльності емітентів – надання дозволів банкам та небанківським фінансовим установам на випуск електронних грошей [9];

- встановлення правил обігу електронних грошей – регулювання порядку емісії, використання, погашення та обміну електронних грошей [2];

- нагляд і контроль – здійснення моніторингу дотримання емітентами встановлених вимог, а також застосування санкцій у разі їх порушення [12];

- забезпечення стабільності платіжної інфраструктури – сприяння розвитку інновацій у сфері електронних розрахунків та гармонізація українського законодавства з нормами Європейського Союзу [13];

- захист прав споживачів фінансових послуг – забезпечення безпечного

функціонування систем електронних платежів і запобігання зловживанням на ринку [13].

У 2021 році, із прийняттям нового Закону «Про платіжні послуги», Національний банк отримав розширені повноваження у сфері фінансових технологій, зокрема щодо нагляду за діяльністю небанківських емітентів, контролю за дотриманням кібербезпеки та впровадження інноваційних платіжних інструментів [1]. Такий підхід відповідає європейським директивам PSD2 та EMD2, що регулюють діяльність платіжних установ та емітентів електронних грошей у країнах ЄС [14].

Таким чином, електронні гроші в Україні мають чітке законодавче визначення, а діяльність у цій сфері підлягає державному контролю з боку Національного банку України. НБУ забезпечує стабільність платіжної системи, створює умови для розвитку фінансових технологій та гарантує безпечне функціонування інституту електронних грошей у межах правового поля.

2.2. Порядок емісії, використання та зберігання електронних грошей

Емісія, використання та зберігання електронних грошей є ключовими елементами функціонування сучасних платіжних систем, які забезпечують можливість здійснення розрахунків у цифровому форматі.

Емісія електронних грошей — це процес їх випуску в обіг емітентом (банком або іншою фінансовою установою) шляхом обміну попередньо отриманих грошових коштів користувача на електронний еквівалент вартості [2]. Згідно з українським законодавством, право на випуск електронних грошей мають банки та небанківські установи, які отримали відповідну ліцензію Національного банку України [1].

Випуск електронних грошей здійснюється в межах певної платіжної

системи, яка має бути зареєстрована в НБУ. Перед емісією емітент укладає договір з користувачем, який визначає умови зберігання, використання, поповнення та повернення електронних грошей. Користувач, у свою чергу, попередньо вносить грошові кошти (готівкові або безготівкові) на рахунок емітента, після чого отримує електронні гроші на власний електронний гаманець [9].

Важливо, що обсяг випущених електронних грошей має бути повністю забезпечений грошовими коштами, які емітент зобов'язаний зберігати на окремому банківському рахунку. Це гарантує можливість їх подальшого обміну на звичайні гроші за вимогою користувача [11].

Використання електронних грошей передбачає їх застосування як засобу платежу при придбанні товарів, робіт чи послуг, а також для переказів між користувачами в межах однієї платіжної системи [2]. Згідно з Положенням НБУ, електронні гроші можуть використовуватися фізичними та юридичними особами за умови дотримання встановлених лімітів і вимог до ідентифікації користувачів [5].

Операції з електронними грошима можуть здійснюватися через:

- мобільні додатки або інтернет-сервіси (електронні гаманці);
- платіжні картки, на які зараховано електронні гроші;
- торговельні термінали чи інші технічні засоби, що підтримують безконтактні платежі [9].

Електронні гроші приймаються до оплати торговцями (суб'єктами господарювання), які уклали договір з емітентом або оператором відповідної платіжної системи. Вони також можуть бути використані для переказів між фізичними особами або для сплати комунальних та інших послуг.

Законодавство передбачає, що емітент зобов'язаний у будь-який момент за вимогою користувача здійснити погашення електронних грошей — тобто обміняти їх на відповідну суму готівкових або безготівкових коштів. Це забезпечує правову рівність електронних грошей із традиційними

формами платежів [11].

Зберігання електронних грошей здійснюється шляхом фіксації їх вартості на спеціальних електронних пристроях (платіжних картках, мобільних телефонах, комп'ютерах) або на сервері емітента [5]. Дані про баланс користувача ведуться в електронному вигляді, що забезпечує оперативність розрахунків і зменшує витрати на обробку готівки.

Емітенти зобов'язані впроваджувати сучасні технологічні та криптографічні засоби захисту для запобігання несанкціонованому доступу до інформації та зловживань. Вони мають забезпечити надійну систему управління ризиками, а також дотримуватися вимог кібербезпеки відповідно до нормативів Національного банку України [15].

Крім того, законодавство встановлює обов'язок емітентів вести облік усіх операцій з електронними грошима, зберігати інформацію про транзакції протягом установленого строку та забезпечувати можливість контролю з боку НБУ. Це сприяє підвищенню прозорості фінансових операцій і запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Таким чином, порядок емісії, використання та зберігання електронних грошей в Україні є чітко врегульованим. Його метою є забезпечення стабільності обігу електронних платіжних засобів, захист прав користувачів і підтримання довіри до національної платіжної системи. Ефективне функціонування цього механізму сприяє подальшому розвитку безготівкової економіки та цифровізації фінансової сфери держави.

2.3. Правовий статус учасників ринку електронних грошей: емітенти, користувачі, оператори платіжних систем

Ринок електронних грошей є складною системою правових і фінансових відносин, у межах якої функціонують різні суб'єкти, кожен із яких має власний правовий статус, права, обов'язки та сферу відповідальності. Основними учасниками цього ринку є емітенти

електронних грошей, користувачі (власники електронних грошей) та оператори платіжних систем.

Емітентом електронних грошей є банк або небанківська фінансова установа, яка отримала ліцензію Національного банку України на право здійснення емісії та обігу електронних грошей [1]. Відповідно до статті 52 Закону України «Про платіжні послуги», емітент випускає електронні гроші шляхом обміну попередньо отриманих від користувачів грошових коштів на їх електронний еквівалент [1].

Емітент виконує низку функцій:

- здійснює емісію (випуск) електронних грошей;
- веде облік електронних гаманців користувачів;
- забезпечує погашення електронних грошей шляхом їх обміну на фіатні кошти;
- гарантує збереження коштів користувачів, що надійшли в обмін на електронні гроші;
- забезпечує захист інформації та операцій у платіжній системі [9].

Емітент несе повну відповідальність за виконання своїх зобов'язань перед користувачами. Зокрема, він повинен у будь-який момент здійснити обмін електронних грошей на відповідну суму готівкових або безготівкових коштів. У разі порушення вимог законодавства емітент може бути притягнутий до відповідальності в порядку, передбаченому нормативно-правовими актами НБУ [12].

Емітенти зобов'язані також забезпечити повне грошове покриття обсягу випущених електронних грошей. Такі кошти зберігаються на окремих рахунках у банку та не можуть використовуватися для інших операцій, що гарантує захист інтересів користувачів [16].

Користувачі електронних грошей — це фізичні або юридичні особи, які здійснюють операції з електронними грошима: поповнення, зберігання, передавання або використання для оплати товарів і послуг [1]. Вони можуть

бути як споживачами (власниками електронних гаманців), так і торговцями (суб'єктами господарювання, які приймають електронні гроші як оплату) [9].

Права користувачів закріплені в статті 55 Закону України «Про платіжні послуги». До них належать:

- право вимагати обміну електронних грошей на готівкові або безготівкові кошти;

- право на інформаційну безпеку і захист персональних даних під час проведення операцій;

- право на повне та своєчасне виконання платіжних зобов'язань емітентом;

- право на отримання інформації про умови використання електронних грошей і комісійні тарифи [1].

Водночас користувачі зобов'язані дотримуватися умов договору з емітентом, не перевищувати встановлені ліміти на зберігання та перекази електронних грошей, а також не використовувати їх для незаконних операцій (наприклад, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом).

Користувачі можуть використовувати електронні гроші для різноманітних розрахунків — від купівлі товарів в інтернет-магазинах до сплати комунальних послуг, переказів між фізичними особами чи ведення господарської діяльності [2].

Оператор платіжної системи — це юридична особа, яка забезпечує функціонування та технічну підтримку платіжної системи, у межах якої здійснюється обіг електронних грошей [2]. Відповідно до статті 50 Закону України «Про платіжні послуги», оператор визначає правила функціонування платіжної системи, реєструє її учасників, координує їхню діяльність і несе відповідальність за стабільність її роботи [1].

Основними функціями оператора є:

- організація платіжного процесу між емітентами, користувачами та торговцями;

забезпечення технічної сумісності між учасниками системи;
розроблення внутрішніх правил платіжної системи, які затверджуються Національним банком України;
здійснення моніторингу операцій для запобігання шахрайству та порушенню вимог законодавства [12].

Оператор платіжної системи зобов'язаний отримати дозвіл (реєстрацію) у Національному банку України, який контролює дотримання ним вимог фінансової безпеки, платоспроможності та надійності технічної інфраструктури.

Оператор не має права випускати електронні гроші самостійно, але він створює інфраструктуру, у межах якої емітенти здійснюють емісію та обслуговування користувачів. Таким чином, оператор є посередником, який забезпечує взаємодію всіх учасників системи електронних платежів.

Співпраця між емітентами, користувачами та операторами платіжних систем ґрунтується на договірних відносинах, визначених законодавством і внутрішніми правилами систем. Вони мають спільну мету — забезпечити стабільне, безпечне й ефективне функціонування ринку електронних грошей, який є важливою складовою цифрової економіки України.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

3.1. Проблемні аспекти правового забезпечення обігу електронних грошей в Україні

Обіг електронних грошей в Україні є невід’ємним елементом сучасної фінансової системи, що забезпечує розвиток цифрової економіки, підвищення ефективності безготівкових розрахунків та інтеграцію країни у глобальний фінансовий простір. Водночас, правове регулювання цього сегмента ще не досягло рівня системності та узгодженості, властивого європейським стандартам. Низка проблемних аспектів законодавчого, організаційного та практичного характеру гальмує стабільне функціонування ринку електронних грошей в Україні [1; 12].

1. Недосконалість законодавчої бази. Попри прийняття Закону України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 № 1591-IX, який вперше на законодавчому рівні комплексно врегулював обіг електронних грошей, нормативна база залишається фрагментарною та потребує подальшого вдосконалення [1].

Зокрема, існує недостатня узгодженість між положеннями цього Закону, Законом «Про Національний банк України» та Законом «Про захист прав споживачів». Так, поняття «електронні гроші» у різних нормативних актах подається з відмінними акцентами, що створює труднощі в правозастосуванні [2].

Крім того, не всі аспекти функціонування електронних платіжних систем отримали належне регулювання. Відсутні чіткі положення щодо порядку ідентифікації користувачів, захисту персональних даних, правового режиму електронного гаманця, а також розподілу відповідальності між учасниками ринку у випадку шахрайських дій чи технічних збоїв [9; 12].

2. Недостатність правових гарантій захисту користувачів. Однією з

найактуальніших проблем є недостатній рівень правового захисту користувачів електронних грошей. Хоча законодавство передбачає право власника електронних грошей на їх обмін у будь-який момент, на практиці виникають труднощі з відновленням доступу до коштів у випадку втрати пристрою або компрометації електронного гаманця.

Також відсутні чіткі механізми захисту споживачів від неправомірних дій емітентів — наприклад, у випадку їх банкрутства чи зупинення діяльності. Не визначено правову процедуру повернення коштів користувачам у таких ситуаціях. У цьому контексті актуальним є запровадження системи гарантування електронних депозитів, аналогічної Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [17].

3. Проблеми фінансового моніторингу та боротьби з кіберзлочинністю. Зростання популярності електронних грошей створює сприятливе середовище для вчинення фінансових злочинів, зокрема легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму або шахрайства у сфері електронної комерції.

Попри вимоги законодавства щодо фінансового моніторингу операцій, на практиці відсутні єдині стандарти ідентифікації та верифікації користувачів для всіх емітентів і операторів платіжних систем. Багато компаній використовують власні алгоритми без узгодження з Національним банком, що створює прогалини в системі безпеки [18].

Також спостерігається недостатній рівень кіберзахисту у частині забезпечення конфіденційності інформації, що зберігається у базах даних емітентів. Це підвищує ризик несанкціонованого доступу до електронних гаманців і персональних даних користувачів.

4. Відсутність єдиного підходу до оподаткування операцій з електронними грошима. Ще однією суттєвою проблемою є неузгодженість податкового законодавства щодо операцій з електронними грошима. Ні Податковий кодекс України, ні підзаконні акти не містять чітких положень

про оподаткування доходів, отриманих у вигляді електронних грошей, або про податкові наслідки їх обміну на готівкові кошти.

5. Відсутність ефективної судової практики. Проблемою залишається відсутність усталеної судової практики у справах, що стосуються електронних грошей. Через новизну інституту суди часто мають труднощі з кваліфікацією правовідносин, визначенням сторін спору та правової природи електронних грошей.

Крім того, відсутні узагальнені правові позиції Верховного Суду щодо відповідальності емітентів, користувачів чи операторів платіжних систем у випадках порушення прав споживачів або здійснення шахрайських операцій [4; 8]. Це ускладнює правозастосовну практику та знижує рівень довіри населення до електронних платіжних інструментів.

Правове забезпечення обігу електронних грошей в Україні перебуває на стадії активного формування, однак існує низка проблем, що потребують системного вирішення. Недосконалість нормативно-правової бази, недостатній рівень захисту прав користувачів, невизначеність податкового статусу операцій та слабкий фінансовий моніторинг становлять основні виклики для держави. Їх подолання можливе лише за умови гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, посилення ролі Національного банку України та впровадження сучасних механізмів регуляторного контролю.

3.2. Напрями вдосконалення законодавства України щодо електронних грошей та розвитку цифрових фінансів

Сучасний розвиток фінансових технологій, поширення електронних грошей та становлення цифрової економіки потребують системного оновлення правового регулювання у цій сфері. Україна активно інтегрується у світовий фінансовий простір, тому вдосконалення національного

законодавства щодо електронних грошей і цифрових фінансів має стати пріоритетом державної політики. Законодавче забезпечення цифрових фінансових інструментів повинно гарантувати безпечне функціонування платіжних систем, захист прав користувачів і сприяти інноваційному розвитку фінансових послуг [1; 12].

Одним із ключових напрямів вдосконалення є гармонізація національного законодавства з правом ЄС, зокрема з положеннями Директиви 2009/110/ЄС «Про діяльність установ електронних грошей» та Директиви (ЄС) 2015/2366 (PSD2), яка регулює платіжні послуги у межах єдиного європейського ринку.

Україна має впровадити єдині підходи до:

визначення статусу установ електронних грошей і їх вимог до капіталу;
регулювання платіжних послуг третьої сторони (TPP), які діють у межах відкритого банкінгу;

забезпечення прозорості комісій та умов використання електронних платіжних інструментів;

захисту даних користувачів та впровадження механізмів ідентифікації згідно з принципами GDPR.

Таке наближення до європейських норм сприятиме інтеграції України у спільний платіжний простір ЄС, а також полегшить участь українських емітентів у міжнародних платіжних системах.

Незважаючи на наявність Закону України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 № 1591-IX, де визначено основні положення щодо емітентів, користувачів і операторів платіжних систем, окремі аспекти їх діяльності залишаються недостатньо врегульованими [1].

Зокрема, потребують уточнення:

умови отримання ліцензії на емісію електронних грошей для небанківських фінансових установ;

вимоги до фінансової звітності та аудиту емітентів;

правовий механізм відшкодування збитків користувачам у разі банкрутства емітента;

порядок взаємодії між Національним банком України та учасниками ринку щодо обміну інформацією.

Доцільним є створення єдиного державного реєстру емітентів електронних грошей, який забезпечить прозорість ринку, підвищить довіру користувачів і знизить ризики фінансових зловживань [9].

В умовах цифровізації особливої актуальності набуває захист прав споживачів фінансових послуг. Необхідно законодавчо закріпити право користувачів на:

повернення електронних грошей у разі помилкових або шахрайських операцій;

доступ до прозорої інформації про тарифи, комісії та умови обслуговування;

захист персональних даних під час використання електронних гаманців і мобільних платіжних додатків [6].

Крім того, важливо створити державну систему моніторингу кіберзагроз у сфері цифрових фінансів, яка дозволить оперативно виявляти та запобігати шахрайству в електронних платіжних системах. Потрібне прийняття спеціального закону про кібербезпеку фінансового сектору, що встановлюватиме вимоги до програмного забезпечення та стандартів шифрування [5].

Законодавство України у сфері фінансового моніторингу має бути приведене у відповідність до стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).

Для цього необхідно:

удосконалити процедури ідентифікації та верифікації користувачів електронних грошей;

впровадити ризик-орієнтований підхід до нагляду за платіжними

системами;

створити централізовану базу даних про підозрілі операції з електронними грошима;

розширити повноваження НБУ щодо призупинення діяльності суб'єктів, які порушують вимоги фінансового моніторингу.

Такі заходи сприятимуть не лише зменшенню ризиків відмивання коштів, але й підвищенню міжнародної довіри до українських платіжних систем.

Сьогодні Податковий кодекс України не містить чітких положень щодо оподаткування операцій з електронними грошима або доходів, отриманих у цифровій формі [16]. Для забезпечення прозорості та уникнення подвійного оподаткування необхідно:

розробити окрему класифікацію операцій із цифровими фінансовими інструментами;

встановити правила оподаткування доходів, отриманих у формі електронних грошей чи цифрових активів;

запровадити податкові стимули для інноваційних фінтех-компаній і стартапів.

Водночас доцільним є гармонізування податкових положень із Регламентом ЄС «Про ринки криптоактивів» (MiCA), що визначає єдині стандарти оподаткування цифрових валют і токенів.

Удосконалення законодавства України щодо електронних грошей та розвитку цифрових фінансів має відбуватися у комплексний спосіб — через гармонізацію з європейськими стандартами, посилення правового захисту користувачів, розвиток кібербезпеки, вдосконалення податкового та фінансового моніторингу. Ефективна реалізація цих напрямів дозволить підвищити рівень довіри до цифрових платіжних систем, сприятиме розвитку фінтех-ринку та забезпечить Україні стабільне місце у глобальній цифровій економіці.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження теми «Правові засади електронних грошей в Україні» було встановлено, що електронні гроші є невід’ємним елементом сучасної фінансової системи, який забезпечує ефективність, швидкість та прозорість розрахунків у цифровій економіці. Вони виступають специфічною формою вартості, що існує в електронному вигляді та використовується як засіб платежу, підтверджений зобов’язанням емітента щодо їх погашення у грошовій формі.

Правове регулювання обігу електронних грошей в Україні базується на положеннях Закону України «Про платіжні послуги», нормативно-правових актах Національного банку України, а також міжнародних стандартах Європейського Союзу. Ці акти визначають основні принципи емісії, обігу та використання електронних грошей, коло суб’єктів, які мають право здійснювати відповідні операції, а також права й обов’язки користувачів та емітентів.

Водночас проведений аналіз показав, що національне законодавство ще потребує подальшого вдосконалення. Зокрема, існує потреба у деталізації процедур ліцензування діяльності небанківських установ-емітентів, посиленні правового захисту споживачів платіжних послуг, а також гармонізації українського законодавства з положеннями Директиви (ЄС) 2009/110/ЄС, яка встановлює європейські стандарти щодо електронних грошей.

Серед основних проблем правового регулювання можна виділити: недостатню узгодженість між нормами різних нормативних актів, відсутність чіткого механізму контролю за обігом електронних грошей поза банківською системою, а також низький рівень правової обізнаності користувачів. Вирішення цих питань сприятиме підвищенню довіри до електронних платіжних інструментів, розвитку фінтех-ринку та інтеграції України у

європейський фінансовий простір.

Отже, правові засади електронних грошей в Україні перебувають на етапі активного формування. Для їх подальшого розвитку необхідно забезпечити комплексний підхід до правового регулювання, що охоплюватиме фінансові, технологічні та безпекові аспекти використання електронних грошей. Вдосконалення законодавства в цій сфері має базуватися на принципах прозорості, відповідальності та захисту прав усіх учасників електронних платіжних систем.

Підсумовуючи, можна зазначити, що становлення правового механізму функціонування електронних грошей в Україні є важливим кроком на шляху до створення повноцінної цифрової економіки, яка забезпечить стабільність фінансової системи, розвиток інноваційних технологій і підвищення конкурентоспроможності держави у світовому фінансовому просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 № 1591-IX. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
2. Постанова Національного банку України «Про затвердження Положення про електронні гроші та операції з ними» № 481 від 04.11.2010. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
3. Національний банк України. Офіційне тлумачення поняття електронних грошей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>.
4. Гуржій Т. О. Електронні гроші як елемент платіжної системи України // Фінанси України. – 2022. – № 3. – С. 45–52.
5. Шаповал Л. М. Правова природа електронних грошей: теоретичний аспект // Підприємництво, господарство і право. – 2021. – № 6. – С. 37–41.
6. Буряк Л. Д. Еволюція електронних платіжних засобів у світовій фінансовій системі // Фінанси України. – 2020. – № 2. – С. 12–19.
7. Maurer, B. How Would You Like to Pay? How Technology Is Changing the Future of Money. Duke University Press, 2015.
8. Directive 2000/46/EC and Directive 2009/110/EC of the European Parliament and of the Council on the Taking Up, Pursuit and Prudential Supervision of the Business of Electronic Money Institutions.
9. Офіційний сайт Національного банку України. Електронні гроші: нормативна база та статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
10. Пашко П. В. Розвиток фінансових технологій у сфері електронних платежів // Економіка і держава. – 2022. – № 5. – С. 40–45.
11. Баранов О. М. Правова природа електронних грошей:

теоретичний і практичний аспект // Юридична Україна. – 2022. – № 4. – С. 33–38.

12. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

13. Мельник Т. М. Роль Національного банку України у регулюванні обігу електронних грошей // Економіка і держава. – 2023. – № 6. – С. 29–33.

14. Directive 2009/110/EC of the European Parliament and of the Council on the Taking Up, Pursuit and Prudential Supervision of the Business of Electronic Money Institutions.

15. Пашко П. В. Цифрова безпека та регулювання електронних платіжних систем в Україні // Економіка і держава. – 2023. – № 4. – С. 44–49.

16. Мельник Т. М. Правовий статус емітентів електронних грошей в Україні // Економіка і держава. – 2022. – № 5. – С. 38–42.

17. Шаповал Л. М. Захист прав користувачів електронних грошей: проблеми та шляхи їх вирішення // Підприємництво, господарство і право. – 2021. – № 9. – С. 30–35.

18. Гайдук В. О. Судова практика у сфері електронних грошей: проблеми та перспективи // Право України. – 2022. – № 11. – С. 71–78.